

communiter canonistas, et theologos: quam contradicat Navarrus, consil. 3. *de Constitut.*, num. 4. ubi post Decium in d. c. *Ecclesia sanctæ Mariæ*, nu. 24, h. t. et quosdam alios, inquit, quod lex sæcularis, etiam favorabilis, et generaliter loquens, non includat clericos, si præcipiendo, vel prohibendo loquitur. Cui sententiæ etiam favet Alexander Sperellus decis. 13. *Fori ecclesiastici*, n. 4. et seqq. ea motus ratione, quod clericorum actiones sint extra spheram actionis, et jurisdictionis etiam directivæ, ipsius principis sæcularis. Verum hoc non obstante,

302. *Probatur et declaratur prior pars de vi directiva.* — Probatur conclusio quoad primam partem, loquentem de vi directiva: quia, licet talis obligatio respectu clericorum directe non possit provenire ex vi legum civilium, ob defectum jurisdictionis in clericos: hinc tamen non sequitur, clericos non obligari talibus legibus quoad vim directivam. Sicut a pari, quamvis princeps, seu legislator non habeat jurisdictionem in seipsum, sicque propriis legibus non obligetur quantum ad vim coactivam; adhuc tamen iisdem obligatur quoad vim directivam, ut inquit sanctus Thomas 1. 2. quæst. 96, artic. 5. ad 3. estque jam supra dictum § præced. num. 268. et seqq. Nam, ut quis a lege censeatur obligari vi directiva, sufficit, quod in conscientia, et sub peccato, teneatur servare legem illam: sive dein talis obligatio immediate proveniat ex vi ipsiusmet legis, prout solent obligari legibus proprii subditi legislatoris; si aliunde, puta ex naturali æquitate, seu dictamine rectæ rationis, post conditam semel legem etiam ad ipsummet, v. g. legislatorem sese extendente.

303. *Probatur et declaratur prior pars de vi directiva.* — Sic igitur in proposito, quod clerici obligentur ejusmodi legibus civilibus generatim loquentibus, ac statui clericali, ipsique immunitati ecclesiasticæ nequiquam præjudicantibus, quoad vim directivam: id non provenit immediate ex vi ipsarum legum civilium, quasi hæ per se ac directe sic obligent clericos, veluti cives ac membra reipublicæ: prout nonnullos inconsulte arbitratos esse, scribit Sperellus cit. decis. 13, nu. 2. Sed, supposita semel ejusmodi lege civili pro bono communi generaliter lata, provenit illud partim ex ratione naturali, cui lex illa innititur, ipsaque æquitate naturali, dictante, quod pars non debeat discordare a toto; «nam turpis est omnis pars suo universo non

congruens, » ut dicitur can. *Quæ contra*, dist. 8.; partim ex jure tum naturali, tum divino, de vitando scandalo proximi: facile enim scandalizantur sæculares subditi, atque a debita hujusmodi legum observantia retrahuntur, quando clericos perfectionem statum profitentes, et cæteros ad justam legum observantiam alioquin exhortantes, palam ac libere vident contra tales operari; partim etiam dicta obligatio provenit ex auctoritate sanctæ Matris Ecclesiæ ejusmodi leges pro bono publico approbantis, seu recipientis, can. *Si in adjutorium*, dist. 10. et cap. 1. et 2. *de Novi operis nuntiat*. ubi Pontifex inquit: «Sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adjuvantur, » illis videlicet, quæ ex una parte communem concernunt reipublicæ utilitatem, ex altera vero sacris canonibus, aut immunitati ecclesiasticæ nullatenus præjudicant.

304. *Statutum sæculare, taxans justum pretium frumenti, etc. obligat clericos; et qua ratione?* — Id ipsum probatur, et declaratur exemplis. Sic quippe statutum, vel edictum sæculare, taxans justum pretium frumenti, vini, cæterarumque rerum ad vitam necessariorum, ex vi legis ac directe comprehendit solos subditos laicos, non autem clericos ex defectu jurisdictionis: nihilominus, quia jure naturali, ac divino præcipitur, ne quis ultra justum pretium vendat, jus autem pretium censeatur illud, quod publica auctoritate est taxatum; hinc etiam clerici quoad vim directivam tenentur tali statuto, seu edicto sæculari, ita ut mortaliter peccent, teneanturque ad restitutionem, si notabiliter majore pretio res illas vendant. Navarrus cap. xxiii. *Manual.* n. 88, et Sperellus, d. decis. 13, n. 10. citans alios: haud obstante, quod iste adhuc neget vim directivam talium statutorum respectu clericis; forsitan ob paritatem rationis etiam negaturus contra Doctorem Angelicum 1. 2. quæst. 96. art. 5. quod legislator teneatur propriis legibus quoad vim directivam.

305. *Quid dicendum de edicto prohibente extractionem frumenti e regno? et hujusmodi?* — Insuper, quando tempore inopiæ, ac publicæ caritatis, per edictum magistratus sæcularis prohibetur extractio frumenti, aliorumque victualium e regno, vel provincia; tale quidem edictum per se ac directe clericos non astringit, adhuc tamen hi ad ejus observantiam tenentur sub peccato, sicque vi directiva. Quia,

licet tunc non peccent contra legem principis sæcularis, cum ab ejus jurisdictione sint exempti: nihilominus stante tali edicto, in publicum patriæ bonum promulgato, peccabunt contra pietatem patriæ debitam, et eharitatem, qua jure naturali ac divino in tanta necessitate tenentur potius subvenire civibus et incolis, quam propriis lucris inbiando frumenta extraneis vendere.

306. *Quid dicendum de edicto prohibente extractionem frumenti e regno, et alia hujusmodi?* — Atque hoc idem servata proportione dicendum est de similibus statutis, seu edictis sæcularium magistratum, quæ sunt lata in commune bonum reipublicæ, nec statui clericali vel immunitati ecclesiasticæ præjudicant. Siquidem, ubi ex eorum transgressione penuria v. g. civitatis augetur, aut scandalum oriretur; tunc ob adjunctam hujusmodi qualitatem, seu circumstantiam, peccarent clerici eadem transgrediendo. Nam quia ipsi sunt pars reipublicæ, can. *Duo sunt genera*. 12. q. 1. jam jure naturali, ac divino, in tantis necessitatibus, seu ad præcavenda graviora pericula, tenentur veluti pars cum toto concordare, eaque observare, quæ ex ejusmodi edictis norunt ad convenientem reipublicæ gubernationem, conservationem et pacem esse necessaria. Sperellus cit. decis. 13, n. 13, ultro tandem concedens, quod ita intelligendi sint doctores, qui dicunt clericos vi directiva teneri ad observantiam talium legum sæcularium.

307. *Probatur conclusio quoad alteram partem de vi coactiva.* Forum sortiri, et legibus ligari, paria sunt. — Altera pars conclusionis, seu quod ecclesiæ, et personæ ecclesiasticæ civilibus legibus, et statutis magistratum sæcularium, non obligentur quoad vim coactivam, est certa, et communis doctorum; atque patet ex, c. *At si clerici*, 4, et c. *Clerici*, 8. et c. *Qualiter*. 17, *de Judiciis*, et c. *Sæculares, de Foro compet.* in 6, cum similibus: ubi clerici super omni crimine non nisi coram iudice ecclesiastico conveniri, ac puniri posse decernitur. Et merito: quia clerici, ob privilegium fori ipsis competens, sunt exempti a jurisdictione sæcularium; adeo, «ut nihil commune clericis cum publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus, cujus corpori non sunt annexi, habeant; » prout statetur ipsemet imperator in l. *Placet. c. de Episcop. et cleric.* Hoc autem foret falsum, si clerici quoad vim coactivam obligarentur legibus civilibus, et statutis magistratum

sæcularium: nam «Forum sortiri, et statutis ligari, paria sunt, » ut inquit Barbosa *Axiomat.* 101, citans alios: atque a pari procedunt, prout loquitur card. Tuschus, litt. F. concl. 444, et Sperellus, decis. 10. *Fori ecclesiast.* n. 41, et decis. 16, n. 17, post Rotam in Ravennat. *Emphyteusis*. 28. maii 1631, coram D. Merlino.

308. *Differentia magna inter vim directivam, et coactivam legum.* — Neque juvat hanc ipsam rationem retorquere, atque objicere contra priorem partem conclusionis. Est enim maxima differentia inter vim directivam, et coactivam legum: hæc enim posterior oritur ex vi ipsius legis, sicque importat superioritatem ex parte legislatoris supra obligatum. Ad vim autem directivam legis sufficit, quod quis in conscientia, et sub peccato, ad illius observantiam teneatur (sic enim lex illa jam dirigit hominem in actionibus suis moralibus, ostendens ei, quid sit agendum, vel fugiendum) sive dein dicta obligatio in conscientia oriatur immediate ex vi illius legis, sive aliunde; puta ex jure naturali, divino vel ecclesiastico, post conditam illam legem subintrante: sicque nulla hinc potest inferri superioritas legislatoris laici supra clericos.

309. *An clerici possint compelli ad talium statutorum sæcularium observantiam; et a quo? Et quali pena transgressores puniendi?* — Cæterum, ne etiam in foro externo clerici leges civiles, pro communi reipublicæ bono, et absque præjudicio immunitatis ecclesiasticæ generaliter latas, impune valeant violare, non sine perturbatione reipublicæ, et scandalo aliorum: hinc plures doctores (dissentiente tamen sancto Carolo Borromæo proxime allegando) concedunt, quod clerici ad talium legum observantiam compelli, atque transgressores puniri valeant, non quidem a iudice laico, sed ab ecclesiastico; ut docet Ancharanus, in c. *Non minus*, n. 7, *de Immunit. Eccles.*, et cap. 1, n. 5; eod. in 6. Menochius, consil. 800 num. 52 et lib. 1. *de Jurisdictione*, cap. 4, citans plures alios. Quanquam tunc iudex ecclesiasticus non teneatur punire talem clericum transgressorem pœna in statuto laico taxata; sed potius pœnis in jure canonico contentis, ac pro suo arbitrio, spectata qualitate personæ, atque excessus gravitate infligendis. Menochius cit. consil. 80. n. 54.; Covarruvias, *tract. quæst.* cap. xxxiii. num. 7.

310. *Concilium optimum, exemplo sancti Caroli Borromæi in talibus casibus prædicandum.*

Id ipsum est de mente sacre Congregationis cardinalium. — In praxi tamen consultissimum, adque ad evitanda discordiarum, aliorumque peccatorum pericula, bonumque publicum promovendum, vel maxime opportunum erit, in talibus casibus imitari præclarum exemplum sancti Caroli Borromæi, aliorumque insignium præsulum, qui tempore caritatis, pestis, aut alterius publicæ necessitatis consueverunt coadjuvare suis edictis principum sæcularium proclamata; ut notat Navarrus cap. xxiii. *Manual*, nu. 88; Azorius, part. I, lib. V, cap. xii; Sperellus, decis. 13. *Fori ecclesiast.* n. 14. Sic quippe sanctissimus ille archiepiscopus Mediolanensis, cum a gubernatore urbis illius per litteras requisitus fuisset ut cogeret clericos ad observandum edictam a se pro publica utilitate conditam: cum primis quidem libere rescripsit, « in Ecclesia Dei novum, atque inusitatum esse, et canonum sanctionibus, sanctæque Ecclesiæ immunitatis ratione alienum, ecclesiasticos edictis ejusmodi laicorum principum magistratuumve servandis astrictos teneri, ad eaque exequenda per episcopos compelli; » nihilominus, ut publicæ utilitati melius consuleretur, statim et ipse super eodem negotio edictum sua auctoritate confectum promulgari fecit: prout hoc totum liquet ex litteris sancti Caroli, archiepiscopi Mediolanensis, ad memoratum gubernatorem die 27 aprilis, 1576, datis, quæ integræ referuntur post consilium 1001 Menochii; ac ex parte adducuntur a Sperello, decis. 12, nu. 20. et cit. decis. 13, num. 14. Atque hoc esse de mente « sacre Congregationis eminentissimorum cardinalium, negotiis episcoporum regulariumque, præpositorum, » testatur Sperellus cit. decis. 13, n. 14, pluribus exemplis ostendens eandem sacram Congregationem sæpius rescripsisse ordinariis locorum, ut quoad annonam, et extractionem frumenti, se conformarent cum ordinationibus sæcularium similes faciendo ordinationes, quas postea a clericis servari carent. Verum majoris claritatis gratia,

311. *Differentia inter statutum laicorum, quod specificè disponit de ecclesiis seu clericis, et quoad generaliter procedit.* Fortior est specialis concessio, quam quæ generalis. *Declaratur.* — Objicies I contra primam partem conclusionis. Non valet statutum a laicis specificè factum circa ecclesias, personas, resque ecclesiasticas, etiam in earum commodum et favorem, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum,

c. *Ecclesia sanctæ Mariæ*. 10. h. t. ergo neque statutum a laicis generaliter factum, recte ad ecclesias, et personas ecclesiasticas extenditur, quantumvis sit favorabile. Probatur consequentia: quia fortior est specialis concessio, quam generalis, c. *Quia ad agendum de Procurat.* in 6, cum similibus. Resp. negando consequentiam, et paritatem. Nam in priori casu adeo non valet statutum laicorum, ne notetur horum superioritas supra ecclesias, et statum clericalem, si quoad ipsas posset directe disponere etiam in favorabilibus: et hæc ratio notatur in cit. c. *Ecclesia sanctæ Mariæ*. h. t. ibi: « Nos attendentes, quod laicis super Ecclesiis nulla sit attributa facultas. » Secus est, quando lex civilis, aut statutum laicorum loquitur et disponit solum generaliter: hic enim nulla prætenditur, seu notatur eorum superioritas supra ecclesias, et clericos; atque ideo talia statuta valent. Ad probationem consequentiæ dicitur illud dictum procedere, quando in concedente concurrat libera potestas disponendi de re aliqua, v. g. constituendi procuratorem, de quo casu loquitur cit. cap. *Qui ad agendum*: tunc enim ex speciali mandato licentius colligitur voluntas disponentis. Secus, ubi deest potestas in disponente: nam tunc fortior est concessio generalis, arg. c. *Tua*. 25 et ibi Abbas, n. 9. *de Decimis*.

312. Qui sentit commodum, debet sentire et onus; *limitatur.* — Objicies II. contra secundam partem conclusionis. Qui sentit commodum, debet sentire et onus, juxta reg. 55 juris in 6. cum concordantibus: ergo, cum clerici sentiant commoda legum et statutorum sæcularium, debent sentire et onera eorum, tanquam membra ejusdem reipublicæ, sicque tenentur eisdem etiam quoad vim coactivam. Resp. neg. consequent. loquendo de legibus, seu statutis sæcularibus, quæ sunt clericis præjudiciales: ut forent illæ, quæ astringerent clericos quoad vim coactivam. Ad allegatam regulam juris dicitur, eam præter alias fallentias pati limitationem, quando quis ab onere, sive præjudicio legis specialiter est exemptus, atque privilegiatus: prout clerici, aliæque personæ ecclesiasticæ, una cum ecclesiis, rebusque earum, specialiter sunt privilegiati, et exempti a jurisdictione fori sæcularis; ac proinde in materia odiosa, sibi præjudiciali, ut patet quoad vim coactivam, non ligantur legibus ipsius, licet si afferant commodum, possint uti earumdem favoribus

313. *Clerici sunt membra reipublicæ, specialiter tamen privilegiata.* — Nec obstat, quod clerici sint membra reipublicæ can. *Duo genera*, 11. q. 1. Nam sunt membra ipsius, non quomodocumque, sed specialiter privilegiata: ac proinde, licet sub statutis laicorum comprehendantur inclusione favorabili, non tamen inclusione odiosa, sibi præjudiciali, qualis foret inclusio quoad vim coactivam. (ADNOTATIO XIX.)

§ XIV.

DE OBLIGATIONE LEGUM, ET STATUTORUM SÆCULARIUM QUOAD CLERICOS, QUÆ DISPONUNT DE CONTRACTIBUS, ALIISQUE REBUS MERE PROFANIS.

314. *Subdivisio præsentis materiæ.* — Circa præsentem materiam, quæ majoris claritatis gratia in speciali paragrapho examinatur, plura possunt occurrere dubia, et distingui quæstiones. Et primo, quid dicendum, si leges civiles, seu constitutiones municipales sint favorabiles, vel præjudiciales clericis? Secundo, an leges corpori juris civilis insertæ, quæ generaliter disponunt circa contractus, aliasque res profanas, nec sacris canonibus contrariantur, extendantur ad clericos? Tertio, an hoc ipsum procedat in statutis inferiorum principum, sive magistratuum sæcularium, quoad sua propria territoria generaliter latis, aut saltem dentur certi casus, in quibus talia statuta laicorum extenduntur ad clericos? Et de his per ordinem loquamur.

315. *Leges sæculares de contractibus, etc. si sint favorabiles, extenduntur ad clericos: secus, si sint præjudiciales.* — Queritur I. Num leges sæculares de contractibus, aliisque rebus profanis quidquam generaliter disponentes, extendantur ad clericos, sive dein his sint favorabiles, sive præjudiciales? Resp. Leges communes juris civilis, atque municipales aliquorum locorum, generaliter disponentes circa contractus, aliasque res profanas, si sint favorabiles, extenduntur, et procedunt etiam quoad clericos, et ecclesias, earumque res; secus, si sint istis præjudiciales. Ita Abbas, c. *Ecclesia sanctæ Mariæ*, n. 12. et Felinus, ibid. n. 66 et 80. h. t.; Menochius, l. II, de *Jurisdict.* cap. I, casu 3 et 4; Sperellus, *Fori ecclesiast.* decis. 10 et seqq. cardin. de Luca *Miscellan. ecclesiast.*, discours. 8, n. 6 et 10; Pirhing h. t. n. 74 et alii communiter.

316. *Quæ distinctio declaratur exemplo pupilli, qui rem suam; ac servi, qui rem domini*

potest facere meliorem, non deteriorem. — Neque isthæc distinctio cuiquam mirabilis videatur: nam ipso jure civili in simili statuitur. § 1. *Instit. Auctorit. tutor.* quod pupillus sine tutoris auctoritate meliorem suam conditionem facere possit, non autem deteriorem; prout et per servos melior conditio homini fieri potest, non vero deterior, l. *Servus*. C. *de Pactis*, et l. *Melior*, 176. ff. *de Reg. juris*, cum similibus.

317. *Probatur prior pars conclusionis. Clerici sunt membra reipublicæ, et quidem præstantiora.* — Prima pars probatur ex c. *Dilecti filii*. 17. *de Foro compet.* ubi privilegium concessum hominibus certæ patriæ, transit in clericos, dummodo (ut notat Abbas ibid. n. 3.) materia subjecta pariter proportionetur utrisque. Accedit quod clerici, quantumvis exempti a jurisdictione fori sæcularis, non sint similes hominibus omnino forensibus, et a quibus respublica nullum habet subsidium, quique proin non merentur ejus favoribus gaudere. Quinimo clerici sunt membra reipublicæ, et quidem præstantiora, c. *Duo sunt genera*. 12, q. 1, cum similibus: unde etiam dicuntur *Cives*, secundum Bartolum, l. 1. ff. *Ad municipal. et Districtuales*, juxta Romanum singul. 446. et Rotam, decis. 452, n. 2, part. II. divers. Et quamvis non subeant onera temporalia, subeunt tamen spiritualia in celebratione divinorum officiorum, administratione sacramentorum, prædicatione sancti Evangelii, aliisque laboribus ecclesiasticis, qui tanto præponderant sæcularibus, quanto quæ sunt animæ, corpori præferuntur c. *Exiit*. § *Continetur. de Verb. signif.* Hinc non mirum, quod clerici in favorem suum allegare, atque uti valeant illis privilegiis, exemptionibus et favoribus, qui communi lege, sive statuto, generaliter civibus concessi sunt: neque enim clericatus tollit ab ipsis tales prærogativas cæteris concessas, nec debet clericus deterioris esse conditionis, ac quivis alius civis, et sæcularis, juxta illud sancti Apostoli *I Cor.* x, 11. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si carnalia vestra metamus?* Quasi diceret: non est magnum, sed debitum.

318. *Ratio posterioris partis conclusionis. In materia odiosa nomine populi, non comprehenditur clericus.* — Altera pars desumitur imprimis ex cap. I. *de Consuetud.* ubi consuetudo (idem dicendum de statuto, eo quod consuetudo, et statutum, non differant, nisi sicut tacitum et expressum, dum in consuetudine